

Constantin Geambașu

Uniwersytet w Bukareszcie
Bukareszt

Polonistyka rumuńska między tradycją a reformą

Założona w 1949 roku wraz z pozostałymi sekcjami nowożytnych języków słowiańskich (bułgarski, czeski, serbsko-chorwacki, słowacki i ukraiński), sekcja polonistyczna rozpoczęła swoją działalność pod kierunkiem Profesora I. C. Chițimii (1908–1995), specjalisty od literatury starorumuńskiej i folkloru. Po stażu odbytym w Polsce (1934–1938) stał się on świetnym znawcą literatury i kultury polskiej. Na samym początku, ze względu na brak innych specjalistów, Profesor Chițimia musiał prowadzić zarówno wykłady i ćwiczenia z literatury i języka, jak i zajęcia praktyczne.

W 1954 roku została zatrudniona jako asystent absolwentka pierwszego rocznika polonistów Helena Deboveanu, która przejęła wiele ćwiczeń i zajęć praktycznych, a później prowadziła wykłady z języka polskiego aż do 1989 roku, kiedy przeszła na emeryturę. W latach następnych sekcja zwiększyła się o jeszcze dwóch pracowników: Wiktora Jeglinskiego, Rumuna polskiego pochodzenia, specjalizującego się w literaturze (zwłaszcza okresu międzywojennego), oraz Helenę Timofte, która prowadziła ćwiczenia językowe i zajęcia praktyczne. Po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim pracę na Wydziale Sławistyki rozpoczęli I. Petrică i Helena Lința. I. Petrică prowadził wykłady z literatury (z realizmu i literatury współczesnej), a po przejściu na emeryturę Profesora Chițimii przejął wykłady z pozostałych okresów. Helena Lința zaś prowadziła tylko wykłady z historii języka polskiego, ponieważ pracowała w pełnym wymiarze godzin w sekcji języka cerkiewno-słowiańskiego, którą utworzył Profesor G. Mihăia. W tejże samej sekcji zaczął pracę M. Mitu, specjalista od lingwistyki porównawczej oraz związków językowych rumuńsko-słowiańskich. Począwszy od 1991 roku

prowadził też wykłady z zakresu składni polskiej. W 1971 roku po ukończeniu filologii polskiej na Uniwersytecie Warszawskim został zatrudniony jako asystent C. Geambașu, który specjalizował się w literaturze XX wieku oraz we współczesnym języku polskim (przejął wykłady z języka po odejściu na emeryturę Heleny Deboveanu). Przez cały ten okres – z krótkimi przerwami – sekcja korzystała z pomocy lektora polskiego, zatrudnionego na 3–4 lata w ramach umowy międzyrządowej. Przez pewien czas prowadziła ćwiczenia z literatury oraz zajęcia praktyczne asystent Maria Vârcioroveanu, która przeniosła się później do Pracowni Literatury Porównawczej, a następnie kontynuowała pracę w Instytucie Języka Rumuńskiego dla Cudzoziemców.

Studia trwały początkowo 5 lat. Oprócz głównej specjalności studenci uczęszczali na drugi kierunek, zwykle język i literaturę rumuńską. Dlatego też program był obciążony, obejmował poza przedmiotami podstawowymi wiele innych dyscyplin, takich jak materializm dialektyczny, ekonomię polityczną, socjalizm naukowy, pedagogikę, psychologię. Rozkład zajęć zawierał średnio 36–40 godzin tygodniowo; przez wiele lat nacisk kładziono na metody heurystyczne, które miały zapewnić przekazanie jak największego zasobu wiedzy teoretycznej. O wiele mniej uwagi przykładano do wyrabiania w studentach umiejętności samodzielnego myślenia.

Rozkwit sekcji slawistycznej, włącznie z sekcją rusycystyki, następuje w latach 1963–1978, tj. w okresie powstania Wydziału Języków Słowiańskich na Uniwersytecie w Bukareszcie. Egzamin wstępny odbywa się prawie co roku, a liczba studentów była stosunkowo wysoka. To też okres, kiedy młodzi pracownicy uniwersyteccy piszą rozprawy doktorskie, a równoległe z działalnością dydaktyczną zaczynają wydawać artykuły, studia, opracowania, skrypty, podręczniki i przekłady.

W latach osiemdziesiątych zachodzą dwie zasadnicze zmiany: zostają skrócone o rok studia humanistyczne, Wydział Języków Słowiańskich ulega likwidacji, a slawistyka zostaje włączona do Wydziału Języków i Literatur Obcych. Te dwie zmiany miały, oczywiście, wpływ na plan i program nauczania. Zachowano w dalszym ciągu dwukierunkowy profil studiów. Jako drugi kierunek studenci mogli wybierać, oprócz rumuńskiego, język obcy „szerokiego obiegu” (tj. angielski, francuski, niemiecki, rosyjski, ewentualnie hiszpański). Liczba godzin zasadniczo się nie zmieniła, natomiast program nauczania uległ istotnej modyfikacji. Ze względu na brak czasu np. literaturę współczesną wykładano problemowo, w sposób skondensowany, a w ramach zajęć językoznawczych zrezygnowano z przewidzianej na piątym roku dialektologii. Część zagadnień z zakresu literatury staropolskiej omawiano na wykładach fakultatywnych z kultury i cywilizacji. Wydział Języków Obcych przystąpił do

uzgodnienia planu nauczania dla wszystkich kierunków. W planie tym przeznaczano mniej więcej tę samą liczbę godzin zarówno na języki „szerokiego obiegu”, jak i na „małe” sekcje, mimo że studenci sekcji slawistycznych i orientalistycznych rozpoczynali naukę danego języka od alfabetu. Poza tym, zgodnie z tradycją, począwszy od drugiego roku, wykłady teoretyczne z literatury i języka oraz ćwiczenia prowadzono w danym języku. W ten sposób proces nauczania przebiegał w warunkach specyficznych, wymagających znacznie zwiększonego wysiłku ze strony wykładowców i studentów. Takie czynniki, jak dwukierunkowy profil studiów, duża liczba zajęć, wyjściowy poziom znajomości języka, wpływały naturalnie na skuteczność procesu nauczania. Zmiany programowe zależały za każdym razem od wskazań i zgody Ministerstwa Edukacji. Mimo tych trudności prawie wszystkie roczniki wykazały się dobrymi wynikami w praktycznej znajomości języka oraz średnim poziomem wiedzy specjalistycznej. Niewielka część absolwentów slawistyki zaczęła pracować w różnych instytucjach: bibliotekach, ministerstwach, instytutach badań, organizacjach turystycznych itd. Większość wykorzystywała jednak wykształcenie zdobyte na drugim kierunku i uczyła w szkołach podstawowych lub liceach czy też pracowała w roli tłumaczy.

W latach 1982–1989 slawistyka i orientalistyka przeżywały ostry kryzys. W wyniku zmniejszenia liczby miejsc na kierunkach humanistycznych ówczesne władze Wydziału Języków Obcych, za zgodą Ministerstwa Edukacji, podjęły decyzję o funkcjonowaniu „małych” języków jako drugiego kierunku (B), przy mniejszym wymiarze godzin w zakresie zajęć teoretycznych i praktycznych. Co więcej, nabór odbywał się w tym okresie co dwa lata. Sekcje slawistyczne i orientalistyczne, a później też filologia włoska i hiszpańska, dysponowały dwiema grupami (I, III lub II, IV). W tym okresie odnotowano najłabsze wyniki w procesie nauczania, będące konsekwencją drastycznego zmniejszenia wymiaru godzin oraz motywacji studentów.

Po wydarzeniach z roku 1989 wrócono do poprzedniego statusu języków słowiańskich, które zaczęły ponownie funkcjonować jako kierunek główny (A). Nabór odbywał się w dalszym ciągu co drugi rok, a każda sekcja dysponowała 10 miejscami. Wraz z otrzymaniem uniwersyteckiej autonomii przystąpiono do restrukturyzacji programów i planów nauczania. Na pierwszym roku, na przykład, zaplanowano 12 godzin zajęć praktycznych, podzielonych na 4 typy (teksty, ćwiczenia fonetyczne, ćwiczenia gramatyczne, konwersacja), w celu zapewnienia bazy językowej potrzebnej do odpowiedniej percepcji na dalszym etapie studiów. Zaczęto korzystać także z różnych podręczników, krajowych i polskich, oraz z materiałów pomocniczych: środków audiowizualnych i poglądowych. Na pierwszym roku przeznaczono 2 godziny fakultatywne na kulturę

i cywilizację. Na drugim, trzecim i czwartym roku liczba godzin praktycznych stopniowo malała. Plan nauczania przewidywał po 2 godziny na wykład z literatury i języka, a po 1 godzinie na ćwiczenia. Na czwartym roku na ćwiczenia przeznaczano 2 godziny, a poza tym wprowadzono wykłady monograficzne, językowe i literackie, po 2 godziny tygodniowo.

Prawie w każdym roku zachodziły mniejsze lub większe modyfikacje struktury roku akademickiego lub planów nauczania, w zależności od ewolucji życia uniwersyteckiego oraz stopniowego przechodzenia do reformy systemu oświatowego, która praktycznie rozpoczęła się w Rumunii w 1998 roku.

Oto jak wyglądał np. plan nauczania dla sekcji sławistycznych na rok 2000/2001:

Historia literatury polskiej – I rok (2 + 1), II rok (2 + 1), III rok (2 + 1) w każdym semestrze¹.

Współczesny język polski – I rok (2 + 1), II rok (2 + 1), III rok (2 + 1) w każdym semestrze.

Zajęcia praktyczne znajomości języka – I rok 4 godz., II rok 4 godz., III rok 4 godz., IV rok 4 godz. w każdym semestrze.

Teoria języka (dla wszystkich studentów sławistyki) – I rok (2 + 1) w I semestrze.

Teoria literatury (dla wszystkich studentów sławistyki) – I rok (2 + 1) w II semestrze.

Język cerkiewno-słowiański – I rok (1 + 1) w obu semestrach, II rok (1 + 1), w I semestrze.

Literatura porównawcza – II rok, 2 godz. wykładu w każdym semestrze.

Lingwistyka porównawcza – III rok (2 + 1) w I semestrze, (1 + 2) w II semestrze.

Wstęp do filologii – II rok (1 + 2) w II semestrze.

Opcje A, III rok 2 godz. w każdym semestrze; IV rok 4 godz. w każdym semestrze.

Opcje (inne) – IV rok 4 godz. w każdym semestrze.

Ogółem liczba wykładów i ćwiczeń wahała się od 12 do 17 godzin tygodniowo.

Dodatkowo plan przewiduje intensywne zajęcia praktyczne po 4 godziny w każdym semestrze na pierwszym roku, a po 2 godziny na drugim roku, które mają na celu aktywizację wiadomości przyswojonych na pozostałych zajęciach.

¹ 2 + 1 oznacza 2 godz. wykładu i 1 godz. ćwiczeń.

Rzetelna selekcja przedmiotów nauczania stanowi pierwszy krok w kierunku reformy, stwarzającej studentom możliwości, z jednej strony – uczęszczania na wykłady według własnego wyboru, a z drugiej strony, do samodzielnej pracy. Trzeba jednak wziąć pod uwagę zajęcia na drugim kierunku, które obarczają czasowo studentów, ale zwiększają szanse absolwentów na znalezienie pracy.

Można zatem zauważyć pewną elastyczność programu, a co najważniejsze – jego mobilność w ramach systemu autonomii uniwersyteckiej. Trzeba również docenić zwiększenie liczby opcji na latach wyższych, jak również odciążenie programu czwartego roku, które daje studentom więcej czasu na napisanie pracy magisterskiej i przygotowanie się do egzaminu.

Niestety, proces reformy, jest – jak wiadomo – uwarunkowany środkami finansowymi. Wydatki na szkolnictwo i oświatę są ogólnie dosyć wysokie. W ostatnim okresie uwzględnia się relację między liczbą studentów a pracowników. Według tej relacji sekcje sławistyczne finansowo nie są „rentowne” (nieduża liczba studentów, relatywnie duża liczba pracowników). Sekcje języków „szerokiego obiegu” w ramach Wydziału Języków Obcych poruszają coraz częściej tę kwestię podczas omawiania przydzielonych Wydziałowi funduszy na płace i wydatki.

Nie bierze się jednak pod uwagę specyfiki „małych” sekcji, potrzeby kształcenia młodej kadry oraz kontekstu ewolucji kultury rumuńskiej w ścisłym związku ze światem słowiańskim. W poszukiwaniu rozwiązań „duże” języki dążą, tak jak w okresie 1982–1989, do ponownej zmiany statusu sekcji sławistycznych, które miałyby funkcjonować jako kierunek B, co pociągnęłoby za sobą poważne trudności w kształceniu przyszłych sławistów.

Praktyczne uwarunkowania, oprócz wymogów reformy, zakładają rozważne podejście do planów i programów nauczania. Jak zasugerowałem w referacie wygłoszonym na lubelskiej konferencji Stowarzyszenia „Bristol” (wrzesień 1999 roku), zachodzi konieczność całkowitej zmiany metod nauczania literatury i języka. W ramach literatury należy położyć akcent na istotne tematy i zagadnienia związane z kulturą polską (kultura szlachecka, sarmatyzm, osobliwości prądów kulturowych, mesjanizm, awangarda, martyrologia itd.), by do uczących się dotarło jak najgłębiej pojęcie polskości. Warto zwrócić uwagę na okres współczesny, na przemiany zachodzące w świadomości i życiu literackim. Jednym słowem, konieczne jest odejście od tradycyjnej historii literatury ku tekstom literackim ujawniającym specyfikę rozwojową literatury polskiej.

Jeżeli chodzi o język, na szczególną uwagę zasługują, oprócz morfologii, zagadnienia leksykologii i słowotwórstwa, frazeologii i stylistyki. Nie można jednak realizować na polonistykach zagranicznych progra-

mu obowiązującego na filologii polskiej w Polsce. Jest to utopia. Poloniści zagraniczni muszą sobie przyswoić solidne wiadomości praktyczne i mieć dostęp do źródeł z zakresu kultury, historii, literatury i języka. Wymaga to dużej odpowiedzialności oraz rzetelnej selekcji ze strony pracowników, którym musi nieustannie towarzyszyć zasada skuteczności działania, a nie zasada „idealności”. Reforma polonistyki oznacza ściśle określenie przedmiotów nauczania, a także szczególnie rzetelny dobór zagadnień w ramach każdego przedmiotu. Reforma oznacza również korzystanie z różnych podręczników, dobre zaopatrzenie bibliotek i czytelni w utwory oraz opracowania współczesne, rozszerzenie wymiany międzyuniwersyteckiej i międzyrządowej, zadbanie o warunki odpowiednie do zachęcania studentów do pracy naukowej, poważne podejście do prac dyplomowych lub magisterskich.

Urzeczywistnianie tych postulatów, poza samymi posunięciami reformatorskimi, wymaga zaangażowania się w ten proces samych polonistów. Niestety, ich grono w Rumunii jest dość szczupłe.